

„Tot înainte!”

Sloganuri și lozinci în presa comunistă pentru copii (1948-1989)

Simona Preda

Keywords: *Communism; Slogans; Propaganda; New Man; the Periodic Publications*

Sloganurile și lozincile – o diagnoză a unei societăți

Sloganurile și lozincile folosite de-a lungul timpului reprezintă pe scurt o istorie a ideilor politice, o diagnoză a unei societăți. Ambii termeni reprezintă formule concise și clare ale unor idei menite a reține atenția, cu scopuri declarat propagandistice, cu diferențele de nuanță conform cărora sloganul este direcționat subtil către oralitate, repetabilitate, incantație a mulțimii, iar lozinca este trasată către o formulare mai complexă, putând fi inscripționată pe un afiș sau pe un panou servind mai mult scriptic propaganda și idealurile politice. Altfel spus, atât sloganul cât și lozinca încearcă să exprime esența doctrinei, individualitatea și originalitatea ei.

În cazul comunismului românesc, sloganurile au fost elaborate la nivelul Aparatului Central, au fost verificate în permanență de Securitate și difuzate de la centru către teritoriu prin intermediul Secției de Agitație și Propagandă. Sloganurile și lozincile politice se adresează maselor – care, de cele mai multe ori nu pot pătrunde cu ușurință înțelesurile platformelor program ale doctrinelor ideologice, ale revendicărilor politice, mobilizarea la anumite acțiuni sau justetea unor măsuri. Date fiind aceste scopuri intrinseci, sonoritatea și ritmicitatea sunt caracteristicile cele mai însemnate ale sloganurilor și lozincilor. În felul acesta ele vor putea fi scandate și reținute de mase, iar propaganda și implicit regimul politic își vor putea consolida puterea și impune dezideratele. Regimul comunist din România s-a servit la rândul său de ambele variante ale acestei chintesențe ale discursului politic, atât sloganul cât și lozinca au putut fi identificate chiar și la nivelul presei pentru copii, un veritabil instrument propagandistic de formare a omului nou.

Presa pentru copii – instrument al propagandei

Ca aspect general, presa comunistă a comportat forma unui jurnalism angajat, „revoluționar”, iar acest militantism al ei deriva tocmai din obiectivul ei fundamental, acela de a explica în mod eficace și favorabil politica partidului, care nu era niciodată pusă în discuție sau criticată.

Alături de manuale și lecturi literare, publicistica pentru copii a fost un instrument eficace în cadrul sistemului educațional propus. Ca și alte publicații, și periodicele destinate copiilor au comportat o serie de modificări și omisiuni începând cu instaurarea comunismului și până în ultimii ani ai regimului. În anul 1948, din considerente ce țineau de sfera politico-propagandistică, publicații ca *Universul*

Copiilor, *Ziarul Copiilor*, *Curentul pentru copii și tineret* și *Covorul Fermecat* au fost desființate, urmând ca în locul lor să apară alte reviste, editate de stat.

La rândul lor, periodicele destinate copiilor – ale căror apariții și politici editoriale au fost reglementate prin hotărâri ale secretariatului CC al PCR – *Ziarul copiilor*, *Tânărul Leninist* (1951-1974), *Pionierul* (1949), *Instructorul de pionieri* (1951-1958), *Pogonici* (1949) cu suplimentul *Arici Pogonici* (1956-1979), revista *Luminița*, *Scânteia Pionierului* (1953-1967), *Licurici* (1947), *Cravata Roșie* (1953-1967), *Cutezătorii* (1968-1989), *Șoimii patriei* (1980-1989) au reprezentat modele în paginile cărora tinerii puteau învăța ce înseamnă să fii un om nou.

Publicațiile amintite se adresau elevilor, în special celor din clasele primare și gimnaziu, cu vârste cuprinse între 6 și 14 ani, însă unele dintre ele aveau ca public țintă și preșcolarii. Aparițiile lor au fost reglementate prin hotărâri ale secretariatului CC al PCR și revizuite la sfârșitul anilor '60 de către secția de Agitație și Propagandă:

“- «Scânteia pionierului» – revistă destinată pionierilor și școlarilor din clasele III-VII, cu apariție săptămânală, într-un tiraj mediu de 570.000 de exemplare.

- «Cravata Roșie» – revistă care se adresează școlarilor din clasele V-VIII, editată lunar cu un tiraj mediu de 34.000 de exemplare.

- «Luminița» – revistă destinată cititorilor din clasele I- IV, publicație lunară, cu un tiraj mediu de 114.000 de exemplare, cu un bogat material ilustrativ, cu un mesaj accesibil cititorilor, cu un număr de 20 de pagini și format 21,5x30,5 în culori.

- «Arici Pogonici» – revistă destinată preșcolarilor, cu apariție lunară, într-un tiraj mediu de 85.000 de exemplare, cu profil de album ilustrat, viu colorat, cu scurte texte explicative, conținând 16 pagini în format 17,5x25.”¹

Dat fiind că unele dintre aceste publicații (după cum se observă din notele de arhivă, editate în număr foarte mare) au conținut în cuprinsul lor mai multe lecturi cu subiect istoric, se cuvine a le menționa pe cele mai reprezentative, respectiv *Scânteia Pionierului* și *Cravata Roșie* – ce acopereau primele două etape ale comunismului românesc (faza internaționalistă și tendința de glisare către liberalizare din anii '60), precum și revista *Cutezătorii*, ilustrativă mai ales pentru ultimii ani ai regimului (exacerbările naționaliste din timpul lui Ceaușescu).

Revista *Cravata Roșie*, publicație a pionierilor și școlarilor, editată de Comitetul Central al UTM începând cu 1947 (dar care a debutat cu numele de *Licurici*, menținut până în 1953), a fost o publicație bilunară până în 1953 și lunară până în 1967, anul ultimei apariții. Adresată copiilor cu vârste cuprinse între 6 și 14 ani, revista a reprezentat o publicație cu un puternic rol propagandistic și profund ideologizată, având ca scop formarea tinerilor în acord cu tezele regimului. Educația în paginile revistei se făcea pentru colectivitate, ilustrând valorile și valențele omului nou comunist. La început, publicația a apărut însoțită pe prima pagină de sloganul “În luptă pentru cauza lui Lenin și Stalin înainte!” Încă de la primele apariții în

¹ ANIC, fond C.C. al P.C.R., secția Agitație și Propagandă, ds. 10/1967, f. 23.

paginile revistei au fost prezente chipurile liderilor comuniști, în special cei sovietici, precum și numeroase articole ce propuneau familiarizarea cititorilor cu faptele mărețe ale acestora. Lenin și Stalin (până la moartea sa survenită în 1953), liderii reprezentanți care au făcut obiectul cultului personalității, au constituit subiectul unui număr impresionant de articole din paginile revistei. Prin comparație, prezența lui Gheorghiu-Dej în cuprinsul revistei a fost extrem de rară, și doar ocazional în cadrul unor articole mai ample, fără a fi subiect principal.

În paginile ei primau eroii sovietici și nici nu avea cum să fie altfel, întrucât România însăși avea o poziție subordonată Moscovei. Debutând sub semnul internaționalismului proletar, publicația a urmărit fidel ideologia oficială și a familiarizat publicul cu eroi de tipul pionierilor Pavlic Morozov, Volodia Dubinin, Valentin Kotik, Timur, Alexandr Matrosov, precum și cu eroii Tinerei Gârzi, cu Zoia Kosmodemianskaia, cu Nikolai Gastello și Zaslonov Konstantin. Prin urmare,

“Revista pentru pionieri și școlari a adus o contribuție importantă educării comuniste a pionierilor și școlarilor, și a ajutat la îmbogățirea literaturii [...]. Cititorii, copiii, au găsit în paginile revistei Cravata Roșie, răspunsuri la mai multe dintre întrebările pe care ei și le pun privind cunoașterea naturii, frumusețile patriei, viața nouă care se făurește pe cuprinsul țării, viața școlilor din alte țări.”²

La zece ani de la apariție, în numărul aniversar din anul 1957 revista *Cravata Roșie* a fost premiată pentru felul în care s-a ocupat de educația tinerei generații: “Reflectând tot mai multilateral problemele vieții pionierești și ale școlii, oglindind mai amplu transformările societății din țara noastră, educând copiii în spiritul devotamentului pentru partid și patrie, al prieteniei între popoare, pentru cauza socialismului și pentru apărarea păcii” – conferindu-i-se, din partea Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, “Ordinul muncii”, clasa a II-a pentru “merite de seamă în opera de educare a pionierilor și școlarilor.”³

Publicația *Scânteia Pionierului*, difuzată între 1953 și 1967 (apărută din 2 iunie 1949 sub titlul de *Pionierul*), organ al CC al UTC, avea ca slogan pe prima pagină textul “Proletari din toate țările, uniți-vă! La luptă pentru cauza Partidului Comunist Român, fii gata!”. Publicație cu fotografii alb-negru, se adresa elevilor și în special pionierilor și avea rubrici standard formulate după modelul ziarului *Scânteia*. Dintre acestea, prezente în fiecare ediție erau cele intitulate “Să cunoaștem lupta înflăcărată a comuniștilor” (articol postat de obicei pe pagina a doua), “De la frații noștri mai mari, utemiștii”, “Totul pentru front, totul pentru victorie!”, “Chipuri ale clasei muncitoare” (articol nelipsit din pagina a patra a ziarului, în care se prezentau aspecte din viața și activitatea ilegaliștilor Ilie Pintilie, Bela Brainer, Filimon Sârbu, Vasile Roaită etc), “De vorbă cu noii corespondenți” etc. Până în anii '60 a existat și o rubrică dedicată prieteniei cu poporul sovietic intitulată “Casa

² *La a zecea aniversare a revistei Cravata Roșie*, “Cravata Roșie”, 5/ 1957, p. 3.

³ *La zece ani de la apariție*, “Cravata Roșie”, 3/1957, martie, p. 1.

prieteniei româno-ruse”, însă aceasta a dispărut cu timpul, fiind înlocuită de articole de genul “Popas la Putna”, “Voronețul”, “Cozia”, “Curtea de Argeș” etc.

Începând cu 1965, pe prima pagină au început să apară informații legate de sesiunile Marii Adunări Naționale și cuvântările lui Nicolae Ceaușescu. La zece ani de la prima apariție, într-un număr al “gazetei”, cum este definită publicația, autorii menționează contribuția pe care aceasta a avut-o în formarea noii generații. În conformitate cu mențiunile autorilor, pionierii au fost informați despre “munca și lupta părinților și fraților mai mari pentru construirea socialismului, pentru apărarea păcii”, au fost ajutați să cunoască mai bine “viața din ce în ce mai fericită a pionierilor sovietici și a copiilor din celelalte țări de democrație populară”, fiindu-le adus totodată și “cuvântul partidului, chemările și îndemnurile sale.”⁴

Tot o publicație longevivă raportat la perioada comunistă, ce s-a întins pe mai bine de două decenii (1968-1989) a fost și revista *Cutezătorii*, o revistă ce a urmărit îndeaproape, de această dată, ascensiunea și cultul lui Ceaușescu. Principalele momente cheie ale perioadei (de tipul minirevoluției culturale și a ceremonialului fastuos de după 1971, de cultivare a cultului personalității, de apariție a unuiu similar și pentru soția sa începând din 1979 – moment în care încep să fie publicate și fotografii de tinerețe ale acesteia, ea însăși în ipostaza revoluționarei, de înregistrare a vizitelor de lucru, de manifestare a maniilor pacifiste și protocroniste ale “luptătorului energic și neobosit”, ale descendentului din ce avea țara mai nobil și mai glorios, ale “Eroului dintre eroi” etc) au fost puternic marcate în cuprinsul paginilor.

Articole specifice de genul “Un mare prieten și îndrumător al tinerei generații” (rubrică eșalon ce a apărut în a doua pagină la sfârșitul anului 1971 și care s-a menținut sub aceeași denumire până la căderea regimului) în care se povesteau detaliat aspecte din tinerețea revoluționară a lui Ceaușescu, “O carte de aur a istoriei” – un articol-ghid prin Muzeul de istorie al RSR, cu accent pe istoria contemporană, “De la comuniști învățăm cutezanța” și “Cutezătorii printre noi. Virtuți ostășești”, articole ce presupuneau un dialog cu eroi și modele pentru pionieri, “Calendar eroic” – în cuprinsul căruia se celebrau, omagiau, sărbătoreau, comemorau diverse date și personalități din istoria românilor, “Cadran politic” – un barometru al vizitelor de lucru ale președintelui, “Dicționar politic” – o rubrică debutând din 1977 ce explica pionierilor o serie de termeni printre care clasele sociale, patrie, patriotism, partid politic, revoluție socială, au făcut cariera de-a lungul timpului în paginile revistei, ilustrând în contextul lor simptomele regimului.

Dintre personalitățile trecutului reînviată în paginile revistei s-au regăsit Decebal, Dimitrie Cantemir, în ipostaza sa de om de cultură și mai puțin în cea de prieten al țarului, Mihai Viteazul (voievod care începând cu jumătatea anilor '70 câștigă teren în fața altor personalități din trecut), Avram Iancu, Nicolae Bălcescu și Al. I. Cuza. După anii '80 o pondere deosebită o aveau articolele referitoare la Burebista și al său “stat unitar și centralizat” (“Suntem nepoți de daci și de romani”, “Incursiune în epoca Burebista”) și, bineînțeles, cele referitoare la cel considerat a fi erou ultim al istoriei, Nicolae Ceaușescu (“Cadran politic”, “Tinerețe și dăruire

⁴ “Scînteia Pionierului” 10 (1959), 24 (706), joi, 11 iunie, p. 1.

revoluționară sub drapelul patriei”, “Pagină eroică din lupta clasei muncitoare”, “Arc de triumf peste decenii. Tinerețe înflăcărată,”etc.).

Dintre autorii ce semnav articolele cu subiecte istorice s-au evidențiat Ion Grecea, Ovidiu Zotta (ambii cu schițe și povestiri referitoare la cel de-al doilea război mondial), Alexandru Mitru (cu lucrări referitoare la epoca medievală) și Dumitru Almaș, autor prolific ce a atins subiecte din aproape toate perioadele istorice.

Pentru copiii cu vârste mai mici, în 1956 a apărut suplimentul *Arici Pogonici*, o revistă periodică cu caracter de album ilustrat, editată tot de către Consiliul Național al Organizației Pionierilor. Mai puțin violent ideologizată decât alte publicații pentru copii, revista conținea totuși în fiecare ediție un număr de texte închinat partidului, prieteniei dintre popoarele comuniste, vieții înfloritoare de zi cu zi. Căntecele, poeziile despre pionieri și mândria de a purta cravata roșie, despre partid și comunism erau grupate într-o rubrică intitulată sugestiv “Farmecul pionieriei.” Prefacerile României socialiste, precum și schimbările survenite la orașe și sate datorită comunismului beneficiau de spațiul unei pagini întregi intitulată “Țara mea frumoasă”. Modelele de vitejie și curaj din cadrul trecutului românesc erau subiectul unui articol de pe a treia pagină, numit “Cu ei vreau să semăn”. Până la ultimul număr al revistei, cel din 1979, a continuat să informeze și să educe micii cititori în spiritul formării “omului nou”. Începând cu 1974 s-a remarcat o accentuare a politizării, în sensul apariției în pagini a fotografiilor cu Nicolae și Elena Ceaușescu, a medalioanelor de tipul “Nicolae Ceaușescu – momente din viața și activitatea sa revoluționară”, a rezumatelor, rapoartelor și hotărârilor din urma celui de-al XI-lea Congres.

Imediat după încetarea apariției, locul îi este luat începând cu 1980 de către noua revistă *Șoimii patriei*, (adresată tot preșcolarilor și școlarilor mici), o publicație tot de format mic, însă inferioară din punct de vedere al conținutului și mai ales al ilustrațiilor. Revista, de această dată puternic politizată, fiind considerată publicația organizației omonime, prevedea încă de la primele apariții o serie de obligații pe care micii cititori erau datori să le îndeplinească printre care: “Cunoașterea de către copii a tradițiilor luptei poporului nostru, a clasei muncitoare și a PCR, prețuirea de către copii a realizărilor istorice obținute în construcția socialismului [...], serbări și spectacole prilejuite de aniversarea unor evenimente din istoria patriei și a partidului.”⁵

Rubrici de genul “Republică, țara mea de dor” și “Copilărie, ani de bucurie” se încadrau în tematica anilor '80, ce conținea subiecte referitoare, pe de o parte, la puternica legătură cu strămoșii, cu eroii ce au apărut glia strămoșească prevestindu-l parcă pe un ultim și inegalabil ca măreție, iar pe de altă parte la nemărginita fericire și recunoștință pe care tânăra generație o manifesta față de partid și al său conducător. Ani de bucurie și lumină, anii Epocii de Aur, epoca păcii și fericirii erau sintagme ce se regăseau din plin în paginile revistei *Șoimii patriei*, de altfel înțesată cu fotografii ale lui Ceaușescu alături de șoimi sau primind flori și îmbrățișându-i. Era mai degrabă o publicație a istoriei trăite, a celei contemporane, unde cu greu își

⁵ *Educația comunistă, patriotică, revoluționară a șoimilor patriei* (volum editat de O.N.C.P.), 1985, p. 6.

mai făceau loc subiecte referitoare la eroi din trecut. Singurul erou și cel din urmă, cel căruia i se închinau ode și recitative, era chiar în mijlocul șoimilor și pionierilor și le veghea copilăria fericită. Se revendica din trecutul glorios și prefigura viitorul de aur, prin urmare, revista *Șoimii patriei* îi concesionase la nivel imaginar tot spațiul referitor la istorie.

În paralel cu aceasta, tot pentru publicul apropiat ca vârstă se edita și revista *Luminița*. De format mai mare și cu pagini mai multe, publicația conținea rubrici de genul “Sub faldurile steagului roșu” sau “Poezii și scenete pentru brigăzile artistice pionierești”, care veneau în întâmpinarea educației comunist-patriotice a tinerei generații cu un număr impresionant de poezii, dar și cu povestiri din momentele glorioase din istoria PCR și din tinerețea revoluționară a lui Nicolae Ceaușescu. Istoria și subiectele referitoare la trecut se conjugau și în această publicație la un trecut mai puțin îndepărtat, dar cu siguranță cel mai semnificativ și mai glorios.

Publicațiile periodice conțineau pe lângă texte ilustrative pentru genul numit literatură istorică și o întreagă gamă de articole, îndemnuri, concursuri și acțiuni de masă ce aveau legătură cu istoria, cu discursul istoric. Altfel spus, prezentul subcapitol pune în evidență impactul, forța mobilizatoare, formarea trăirilor și a afectelor pe care regimul îl urmărea prin intermediul lecturilor cu subiect istoric.

Titlul lucrării este inspirat dintr-o activitate pionierească ce avea ca scop, printre altele, și promovarea conceptului de eroism din galeria eroilor naționali și, prin tranzitivitate, glorificarea lui Nicolae Ceaușescu, dar personal recunoaștem că sintagma din titlu ne-a plăcut, face legătura cu istoria – câmpul nostru de cercetare – și am folosit-o fără cea mai vagă tentă peiorativă. Se cuvine a menționa că eu însămi, în calitatea mea de pionieră, eram o înflăcărată apărătoare a trecutului glorios și nu concepeam pentru că, nu-i așa?, propaganda își făcuse bine treaba, ca istoria românilor să comporte măcar o filă blamabilă sau reprobabilă. Totul vis-a vis de discursul istoric se declina în termeni de impecabil și ireproșabil.

Fenomenul, nu neapărat specific comunismului românesc, a stat sub semnul considerării discursului istoric în genere ca fiind determinant și motivant în formarea conștiințelor, în îndemnul la luptă sau la comemorare. Acțiunea presupunea ruperea de cadrele tradiționale (săli de clasă, biblioteci etc.) și deplasarea către istoria trăită sau re trăită, la monumentele eroilor, pe câmpurile de bătălie, în muzee sau la casele comemorative. Toate aceste acțiuni mobilizatoare erau însă îndeaproape coordonate atât de diriginiți, profesori, dascăli, cât și de o serie de publicații cu caracter specific ce aveau rubrici anume rezervate acțiunilor de masă cu tematică istorică: publicațiile periodice.

Activitățile organizației de pionieri erau atent supravegheate de către Secția Organizatorică din cadrul Învățământului, regimul punând un accent major pe educația tinerei generații:

“Activitățile pionierești sunt orientate tot mai mult pe stimularea preocupării școlarilor pentru învățatură, întărirea disciplinei în școală, dezvoltarea dragostei față de popor, patrie și partid.”⁶

⁶ ANIC, fond CC al PCR, secția Agitație și Propagandă, ds. 10/1967, f. 43.

O bună parte dintre aceste activități și-au găsit ecoul și terenul de dezvoltare și amplificare în contextul presei pentru copii.

În toate publicațiile periodice pentru copii, fie că era vorba de pionieri și mai târziu de șoimi, colectivele redacționale aveau grijă ca anumite date calendaristice să aibă o rezonanță anume pentru cititori. Scânteia Pionierului și *Cravata Roșie* – semnificative ca periodice ce au ilustrat politica regimului până la aproximativ jumătatea anilor '60, propuneau spre celebrare o serie de zile importante pentru istoria și politica regimului. Astfel, date ca 7 noiembrie (instaurarea comunismului în Rusia la 7 noiembrie 1917, data la care se sărbătorea cu fast Marea Revoluție Socialistă din Octombrie), 6 martie (1945 momentul instaurării guvernului comunist din România condus de Petru Groza), 1 Mai (Ziua Internațională a Muncii), 23 august (Ziua Națională a României), sau 8 mai (1921 – momentul fondării PCR). Aceste date calendaristice pline de conținut pentru ideologia internaționalistă aveau să fie ocultate cu timpul. Mai târziu, în timpul comunismului ceaușist, semnificative au devenit datele de: 24 ianuarie (1859, Ziua Unirii), 26 ianuarie (1918, ziua de naștere a secretarului general), 23 august 1944 (Ziua Națională), 1 decembrie (1918, Unirea).

Este interesant de urmărit, din această perspectivă, cum o serie de zile ce în primii ani ai regimului erau prilej de sărbătoare, spre exemplu data de 7 noiembrie – momentul Revoluției bolșevice, devin ne semnificative în ultimii. În același timp, momente de unire ale românilor capătă conotații gigantice după anii '60, în raport cu anii sovietizării în care nici măcar nu erau amintite. Chiar de la instaurarea regimului, printr-o serie de directive a fost organizat și planificat și timpul liber al școlărilor, chiar perioada de vacanță a acestora în așa manieră încât în decursul zilelor în care nu se duceau la orele de clasă să aibă activități cu conținut istorico-ideologic. De exemplu, în anul 1967, în timpul vacanței de iarnă, pionierii au fost chemați să ia parte la sărbătorirea Republicii și la "spectacolul festiv pe tema *Slăvit să fii pământ al patriei iubit*, cu prilejul aniversării a 20 de ani de la proclamarea Republicii, precum și la Republica Socialistă România, țara mea dragă, țară-nfloritoare".

În toate publicațiile periodice pentru copii, colectivele redacționale aveau grijă ca paginile să conțină, pe lângă texte ilustrative pentru propagandă, și o întreagă gamă de îndemnuri, concursuri și acțiuni de masă, comemorări, depășiri de planuri – toate cu caracter mobilizator, jalonate de sloganuri și lozinci ușor de reținut și cu un puternic impact asupra tinerei generații. Dat fiind caracterul lor de apariții săptămânale sau lunare, legătura dintre echipele redacționale și cititori se putea cimenta mai ușor, anunțurile și diversele tipuri de mobilizări generale se puteau face în timp util, iar pe de altă parte exista un *feedback* rapid, precum și posibilitatea unui control mai mare din partea redacțiilor asupra cititorilor. Acțiunile și festivitățile erau atent selectate și organizate în așa măsură încât să reprezinte momente emoționante din trecut, un fel de comuniune cu strămoșii și chiar revelatoare de mari adevăruri.

⁷ Informare cu privire la măsurile luate pentru organizarea vacanței de iarnă a pionierilor și elevilor din învățământ, ANIC, fond CC al PCR, secția Agitație și Propagandă, ds. 20/1967, f. 59.

Concluzionând, se poate afirma că publicistica din timpul regimului comunist dedicată copiilor a surprins și a conținut în paginile publicațiilor numeroase subiecte legate de trecut, și în egală măsură de istoria contemporană, de prefacerile de zi cu zi ale țării sub conducerea partidului. Eroii, modelele, exemplele întâlnite au avut ca principal scop educarea în acord cu principiile regimului. De la primele publicații în care se vorbea de măreția “Generallisimului Stalin”, de înființarea organizației pionierilor și despre eroismul copiilor sovietici, și până la cele din ultimul deceniu al regimului în care se construia cu consecvență cultul personal al lui Ceaușescu, întreaga publicistică pentru copii și-a adus aportul la consolidarea sistemului și la formarea mult aclamatului “om nou”, martor al unei “noi lumi”.

În același timp însă, prezentul servea ca termen de comparație și avea o conotație infinit superlativă, de timp al realizărilor, al desăvârșirii tuturor acțiunilor trecute. Totodată, partea de istorie contemporană, de istorie trăită, ce îi transforma pe micii cititori în martori cheie ai marilor schimbări ale prezentului, ocupa cea mai mare parte a materialului. Epocile apuse contau mai puțin față de transformările și beneficiile ce le propunea epopeea comunistă. În consecință, presa pentru copii a constituit câmpul ideal pentru lansarea unor conținuturi de tipul sloganurilor și al lozincilor. De la lozinci agitatorice și militante de tipul: “În luptă pentru cauza lui Lenin și Stalin fii gata! Gata oricând!” și până la “Ceaușescu-Pace!”, – a existat o întreagă istorie sintetizată și scandată în câteva cuvinte, un întreg parcurs al schimbărilor ideologice reliefat și în presa pentru copii.

Mimetismul față de modelul sovietic.

“În luptă pentru cauza lui Lenin și Stalin înainte!” (1948-1964)

Sovietizarea a urmărit distrugerea completă a societății civile, precum și înregimentarea vieții intelectuale și a culturii, prin anihilarea oricărei forme de creativitate autentică. În consecință, literatura, istoria, arta și filosofia trebuia să se subordoneze ideologic sferei politicii, ba chiar întreaga tradiție culturală a fost reinterpretată pentru a se conforma noilor dogme. Principalele personalități din cultura română au fost eliminate din publicațiile oficiale, iar cenzura a fost aplicată drastic pentru a elimina orice aducea a “naționalism”, “cosmopolitism”, “obiectivism” sau alte forme de “decadență burgheză”.

Prin natura sa de regim totalitar, comunismul a ignorat însă complet tradițiile culturale existente, importând la modul cel mai servil o viziune străină ce a afectat puternic reperele identitare românești. Vechile dileme și dispute intelectuale reprezentate de apropierea de Orient sau Occident, precum și valorile identității naționale au fost eludate cu repeziciune, impunându-se o nouă manieră de a vedea și a gândi literatura, filosofia și istoria sub tutela Uniunii Sovietice. În cazul României, mimetismul față de modelul sovietic a atins cote nemaîntânite, comparativ cu alte țări de sub nimbul comunist. Pentru a-și definitiva structura aparatului central, o delegație românească a plecat la Moscova pentru studiu. Structura organizatorică a CC al PMR prezenta o asemănare izbitoare cu cea a CC al PCUS în ceea ce privea

denumirile secțiilor, sectoarele Comitetului Central, până la atribuțiile ce le reveneau⁸.

Dimensiunea semantică a lozincilor din perioada sovietizării s-a concentrat pe omagiul adus lui Stalin, URSS, Armatei Roșii eliberatoare, dar și a clasei muncitoare, a victoriei proletariatului. Ideea conducătoare a discursului politic a fost reprezentată de lupta de clasă ca motor al istoriei. Întrucât în viziunea lui Lenin principala sarcină a tinerilor era învățarea comunismului, a bazelor acestuia și a beneficiilor pe care le presupunea, s-a trecut la îndoctrinarea și implicarea masivă a acestora încă din timpul școlii în diverse activități sociale și ideologice. Ulterior, prescripții asemănătoare s-au identificat și la Stalin, pentru care Comsomolul era resursa de rezerve tinere pentru partid. Conform acestuia, tineretul era dator să se implice în construirea societății comuniste și să își apere patria împotriva dușmanilor din afară și din interior. Din această perspectivă, în România anilor '50 era întreținută o imaginară mobilizare generală în rândul pionierilor, suficient de agresivă și militantă, menită a-i marca psihologic și a le induce o permanentă stare de alertă, pentru că, după cum afirmau toate discursurile oficiale, dușmanul de clasă nu dormea. O afirmau obsesiv o serie de motto-uri agitatorice și militante de tipul: "În luptă pentru cauza lui Lenin și Stalin, fii gata! Gata oricând!" În această epocă, majoritatea sloganurilor erau de import, vizibile de altfel în întregul bloc sovietic, iar cuvintele cheie erau reprezentate de "clasa muncitoare", "proletariatul", "lupta de clasă", "chiaburii", "Stalin" – toate chintesență a ideii de subordonare, a dependenței regimului comunist român de cel sovietic. Mobilizările se făceau invocându-se de fiecare dată parteneriatul ideologic cu pionierii din Uniunea Sovietică, alături de care cei români îi glorificau la unison pe Lenin, pe Stalin sau pe victorioasa Armată: "Spre socialism, pe-un drum fără ocol, Vom sparge stavili, vom învinge piedici!"

În paginile revistei *Cravata Roșie* primau eroii sovietici și în special liderii lumii sovietice, Lenin și Stalin. Și nici nu avea cum să fie altfel, întrucât România însăși avea o poziție subordonată Moscovei. "De la comuniști învățăm cutezanța!" se sublinia în mod repetat și grație acestui slogan întreaga activitate pionierească a stat sub semnul "cutezanței", al "îndrăzelii", al "năzuinței", al întrecerii stahanoviste, al internaționalismului.

Publicația *Scânteia Pionierului* avea ca slogan pe prima pagină textul "Proletari din toate țările, uniți-vă! La luptă pentru cauza Partidului Comunist Român, fii gata!". Periodicul citat presupunea chiar rubrici-standard, prezente în fiecare ediție și intitulate sub forma lozincilor: "Să cunoaștem lupta înflăcărată a comuniștilor", "De la frații noștri mai mari, utemiștii", "Totul pentru front, totul pentru victorie!", "Chipuri ale clasei muncitoare", "De vorbă cu noii corespondenți" etc.

Relaxarea ideologică. "Partidul, Ceaușescu, România!" (1964-1971)

Pilduitoare și didactică, morala socialistă avea rolul de a le insufla elevilor marile categorii pozitive ale gândirii ceaușiste: munca, omenia, cinstea, dreptatea, egalitatea, democrația. În calitatea lor incontestabilă de "călăuze pentru întregul

⁸ ANIC, fond CC al PCR. Secția Propagandă și Agitație, ds. 60/1949, f. 46.

popor”, cuvântările lui Ceaușescu și ulterior tezele Programului PCR au devenit modelul național de probitate morală, ilustrat în presa pentru copii prin lozinci și sloganuri ca: “Partid iubit, iubit Conducător”, “Mulțumim din inimă Partidului!”, “Patrie Română, țară de eroi!”, “Un mare prieten și îndrumător al tinerei generații – Nicolae Ceaușescu”, “Slăvit să fii pământ al patriei iubit”. Au fost anii coalizării în jurul Partidului, când accentul cădea, atât în conținutul discursului politic, cât și în lozinci, pe conducerea partidului și mai puțin pe liderul acestuia.

La nivelul literaturii, scriitorii din această perioadă erau invitați în mare măsură să își aleagă subiectele și din dezvăluirile pe care partidul le opera uneori în legătură cu greșelile trecutului dejist. Aceasta cu atât mai mult cu cât trebuia distrus cu orice preț cultul predecesorului lui Ceaușescu și transformat la nivel mental într-un termen negativ al comparației.

Data fiind noua conjunctură, cel puțin în primii ani ai noii conduceri, tema eroului conducător, a partidului și a cuceririlor socialismului nu mai figurau ca teme obligatorii și exclusive, ci supraviețuiau mai degrabă în rangul inferior al tematicii. Totodată, s-a observat o adevărată obsesie a restabilirii prin literatură a adevărilor istoriei îndepărtate sau recente, ascunse sau falsificate în perioada precedentă, însă în limitele îngăduite sau prin diferite procedee de escamotare a cenzurii. Față de obsedantul deceniu, la nivelul literaturii au avut loc schimbări de esență. Contextul a fost favorabil recunoașterii și valorificării moștenirii literare ce fusese interzisă sau mistificată, precum și recuperării profesionalismului scriitorului.

În repertoriul de teme figura și istoria, atât în varianta oficială, dar și cu trimitere la tema puterii, la mecanismele ei (ilustrată în romanele socotite politice semnate de Marin Preda sau Augustin Buzura), însă în același timp figurau și teme ale ideologiei oficiale: egalitate, cultul ostentativ al patriotismului, glorificarea unor momente ale istoriei naționale, elogiul eticii colectiviste și inhibarea individualității. În stenograma ședinței de lucru cu conducerea Uniunii Scriitorilor din 6 aprilie 1970 erau menționate principalele așteptări pe care secretarul general al partidului le avea de la oamenii de litere:

“Tov. Nicolae Breban: Politica partidului nostru în ultimii ani este profund pozitivă, profund patriotică în adevăratul sens marxist-leninist, și scriitorii sunt mai atașați ca niciodată partidului astăzi. Ei, scriitorii cer acest drept, ca ei înșiși să contribuie la aplicarea unor directive de partid în viața culturală⁹.

[...]

Tov. Nicolae Ceaușescu: Vrem literatură comunistă, și asta trebuie să fie clar, și asta cerem Uniunii Scriitorilor, și numai în măsura în care Uniunea asigură îndrumarea literaturii române spre o literatură comunistă, numai atunci se va bucura de sprijinul nostru și va fi admisă.”¹⁰ [...] Nu putem concepe o literatură care să nu oglindească realitățile lumii socialiste.”¹¹

⁹ ANIC, fond CC al PCR, secția Agitație și Propagandă, ds. 23/1970, f. 12.

¹⁰ *Ibidem*, f. 86.

¹¹ *Ibidem*, f. 89.

Începând cu anul 1968 (și în urma unor cumuli de factori de sorginte politică și socială) la nivel literar s-a impus un nou subiect și anume **mitul patriei primejduite (al cetății asediate)**. Ideea centrală a așa-numitului mit se cristalizează în afirmațiile conform cărora înconjuțați din toate părțile de dușmani, românii au reușit singuri, găsind resurse doar în propria ființă. Deși nu au manifestat niciodată gânduri de cucerire, atitudinea ofensivă a vecinilor i-a obligat de-a lungul timpului să lupte. Operabil ca și arhetip imaginar, acest mit, la care și-au dat concursul atât antisovietismul populației și amintirea abuzurilor din faza internaționalistă, cât și rădăcinile naționaliste resuscitate, avea să conducă ușor mai departe către imaginea **liderului salvatorist**. În această imagine a salvatorului, se va încarna perfect și pentru o perioadă îndelungată Nicolae Ceaușescu, dublată însă de un deplasat cult al liderului.

Sloganul simbol a acestei perioade, regăsit chiar și în refrenul unui cântec pionieresc a fost “Partidul, Ceaușescu, România!”. Semantica acestei perioade surprindea idei legate de omagiul țării și ideea unității în jurul partidului, mai ales după momentul Praga, de patriotism, de întoarcerea la valorile naționale și ruptura față de internaționalismul socialist, de relaxare ideologică.

Comunismul în faza naționalistă.

“Stima noastră și mândria: Ceaușescu, România !” (1971-1989)

Național comunismul a exaltat rolul și figura conducătorului, catalogându-l ca vizionar, înțelept, părinte al națiunii, chintesență a celor mai de seamă însușiri umane. Conducătorul se coboară în mijlocul maselor, are contact direct cu poporul, iar poporul scandează sloganuri și la rândul său îi aduce slavă.

Presa pentru copii a înregistrat aceste schimbări de discurs și începând cu anul 1977 a fost declanșată în paginile revistei *Cutezători* o nouă și originală acțiune de masă, sub sloganul “Tot înainte!”, la care erau datori să participe toți pionierii și șoimii patriei. La nivelul fiecărei unități de pionieri trebuia să fie întocmit un Program de activități, care trebuia să cuprindă și „evocarea unor evenimente importante din istoria patriei și a PCR”. Tot atunci a avut loc și al VI-lea Forum Național al Tineretului, intitulat grandios sub forma unei lozinci “Spre comunism pășim cutezători!”, ce a cuprins o serie de acțiuni referitoare la “educația patriotică pentru cunoașterea tradițiilor de luptă ale poporului sub PCR.”¹² În luna mai a aceluiași an a avut loc centenarul Independenței de Stat, ocazie cu care a fost lansat sloganul, dar și concursul interjudețean “Drum de glorie: 1877-1977”, ce a invitat pionierii la evocări istorice în jurul momentului istoric al independenței ca punte peste timp a descrierii anilor glorioși pe care ei îi trăiau acum. Un an mai târziu, în 1978 a avut loc al VII-lea Forum Național al Tineretului, care a lansat lozinca “Învățăm, muncim și trăim în chip comunist”, iar începând cu 1980 a debutat în publicații și în viața culturală a regimului momentul Burebista (constituirea primului stat centralizat dac), sub sloganul “Suntem nepoți de daci și de romani”. În anul 1986 a debutat o nouă acțiune-concurs în *Cutezători*, sub lozinca “Patrie română, țară de eroi”, destinată pionierilor și având ca scop ultim omagierea și glorificarea ultimului

¹² *Spre comunism pășim cutezători!*, “Cutezători” 11 (1977), 22 (505), 2 iunie, p. 5.

și celui mai important dintre eroii țării, Nicolae Ceaușescu. Apogeul mobilizărilor l-a constituit însă Congresul al XIV-lea al PCR (și ultimul) din 1989, moment în care pionierii și șoimii patriei au organizat o serie de acțiuni de masă și au fost lansate lozinci în presa pentru copii, printre care “Mulțumim partidului pentru copilăria noastră fericită”, “Eroismul zilelor noastre”, “Omagiul țării, conducătorului iubit”, “Tinerețea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu”, “Arc de triumf peste decenii. Tinerețe înflăcărată”, iar după anii '80, când a început să se manifeste din ce în ce mai accentuat idealul ceaușist al dezarmării globale, “Ceaușescu-Pace”, “Epoca de Aur, drag Conducător” etc.

Activitățile pionierești care făceau subiectul articolelor din reviste aveau nume cu semnificații istorico-politice, cu rezonanță de lozincă. Spre exemplificare, festivalul folcloric se numea “De la străbuni până la noi”, cel dramatic purta numele “Sub steagul partidului te slăvim, Românie socialistă”, festivalul cinecluburilor se numea “Noi creștem odată cu țara”, festivalul național era denumit “Cântarea României”, iar multe activități sportiv-turistice purtau nume ca “Asaltul Carpaților”, “Cupa independenței”, “Gata pentru apărarea patriei”.

Preocupările referitoare la legitimarea și istoria partidului nu s-au mai constituit în subiecte fierbinți ale momentului, cu atât mai mult cu cât mitul partidului începea să fie treptat surclasat de cel al conducătorului. În cadrul unei ședințe a Secretariatului General al partidului au fost stabilite clar, în vederea întocmirii unui calendar pentru anul 1974, “evenimentele din istoria poporului român, a clasei muncitoare și a PCR, evenimente cu caracter cultural care figurează în calendar cu caracter permanent”¹³.

În Stenograma întâlnirii tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al PCR, cu Uniunea Scriitorilor din ziua de 26 august 1980, se reliefează faptul că rolul educației comuniste prin intermediul școlii și implicit prin intermediul materiilor umaniste ca limba română și istoria avea să înregistreze o accentuare constantă:

“Tov. Pompiliu Marcea: Este cazul și este momentul ca Ministerul Educației și Învățământului să țină mai mult seama de indicațiile și directivele partidului și să acorde o mai mare importanță limbii române. Să primeze educația umanistă și patriotică și, în colaborare cu specialiștii, cu dascălii de română, să analizeze deschis această situație.”¹⁴

Mai mult decât atât, se observă că, în cadrul ședințelor cu Uniunea Scriitorilor, se tranșau mai multe subiecte, nu neapărat legate de activitatea scriitoricească (fonduri, pensii, premii, cenzură, tematică etc), ci și legate de contextul educației, al formării tinerei generații.

Partidul, dar mai ales conducătorul vegheau dezvoltarea armonioasă a tinerei generații. Din această perspectivă o notă de arhivă din 1974 menționa atenția pe care publicațiile pentru copii trebuia să o manifeste față de rolul oficialităților cu ocazia

¹³ Conform hotărârii secretariatului CC al PCR nr. 4710/4637 din 6 noiembrie 1973 (vezi ANIC, fond CC al PCR, *Agitație și Propagandă*, ds. 98/1974, f. 47.)

¹⁴ *Ibidem*, ds. 22/1980, f. 44.

diferitelor evenimente. De exemplu în cadrul unor *Propuneri privind sărbătorirea zilei de 2 mai, Ziua tineretului din Republica Socialistă România*, la alin. 5 se specificau următoarele:

“Publicațiile pentru copii și tineret să difuzeze într-o măsură sporită în perioada următoare materiale din viața și activitatea tineretului, reflectând grija și atenția pe care partidul și conducătorul le acordă tinerei generații.”¹⁵

Conducătorul începea să își edifice treptat cultul propriei personalități, profitând de toate aniversările și festivitățile ce figurau în catedrale pentru a-și lega într-un fel numele de reușita populară și de victoria comunismului. De pildă, la data de 1 iunie 1975, cu ocazia “împlinirii a 25 de ani de la declararea zilei de 1 iunie ca zi internațională pentru apărarea copilului” într-o notă de arhivă se specificau următoarele:

“un accent deosebit se va pune pe educarea în spirit revoluționar a copiilor, pe formarea și dezvoltarea sentimentelor lor de dragoste și recunoștință față de partid și față de cel mai iubit fiu al poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu.”¹⁶

Altfel spus, Ceaușescu monopolizase sărbătorile, concesionase tot imaginarul festiv al românilor, iar acest lucru era vizibil chiar și la “întâmpinarea celei de-a XXXI-a aniversări a eliberării României de sub dominația fascistă”, când, în cadrul anexelor măsurilor de organizare, se specificau textele de lozinci ce aveau să fie scandate pe stadioane și în piețe: “Trăiască unitatea de nezduncinat a întregului nostru popor în jurul PCR și a secretarului său general tovarășul Nicolae Ceaușescu”, precum și “Ceaușescu și poporul!”¹⁷

În decurs de numai câțiva ani imaginea partidului suferise un declin ideologic, fiind surclasat cu succes de conducătorul iubit și ambițios care începea să strângă rândurile în jurul său. “Ceaușescu și poporul!” avea să devină un monolit propagandistic al cultului personalității, o lozincă prezentă de acum înainte la defilări și festivități până la finele regimului (chiar și la ultimul miting din 21 decembrie 1989 se pot citi aceste lozinci: “Ceaușescu și poporul!”, precum și “Trăiască unitatea de nezduncinat a întregului nostru popor în jurul Partidului Comunist Român, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu!”, alături de altele cu sensuri xenofobe, “antiimperialiste” și cu referințe la pacea mondială, care însă au apărut în cronologia propagandei după anii '80).

Concluzionând, putem afirma că de la primele periodice în care se vorbea de măreția “Generallisimului Stalin” și despre eroismul copiilor sovietici, și până la cele din ultimul deceniu al regimului în care se construia cu consecvență cultul personal al lui Ceaușescu, sloganurile și lozincile din publicistica pentru copii și-a adus

¹⁵ ANIC, fond CC al PCR, secția Cancelarie, ds. 156/1974, f. 29.

¹⁶ Idem, secția Agitație și Propagandă, ds. 20/1975, f. 77.

¹⁷ Ibidem, Anexa 1, f. 77.

aportul la consolidarea sistemului și la formarea mult aclamatului “om nou” al comunismului. Prin impactul pe care l-au avut asupra maselor, sloganurile și lozincile emise de propagandă au consolidat proiectul politic al comunismului. Din această perspectivă, presa pentru copii nu a făcut excepție, ea constituindu-se într-un veritabil promotor al dezideratelor regimului. Astfel, pionierii și șoimii patriei, cititorii publicațiilor, deveneau părtași ai noii lumi comuniste.

“Keep forward!”
Slogans in the Communist Press for Children
(1948-1989)
(abstract)

The slogans used over short time are a history of political ideas, a diagnosis of a society. The terms are a concise and clear formulation of some ideas designed to retain attention with a clear propagandistic purpose. The slogan is directed by subtle orality, repeatability, chanting crowd and it is drawn to a more complex forms, can be printed on a poster or a billboard serving more scripted propaganda and political ideals. In other words, the slogan makes an attempt to express the essence of the doctrine of their individuality and originality. The slogans of periodicals for children have contributed to the strengthening of the training system and the acclaimed “new man” of Communism. Through the impact on the masses, the slogans strengthened the political project of communism. From this perspective, media for children (the periodic publications) was no exception and represented itself into a genuine promoter of desiderata regime.